

11.11.2020)

5. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування URL: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGP-MFA.pdf-(дата звернення 11.11.2020)

Хмеленко Катерина Михайлівна
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Левін Олег Леонідович

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін ДДУВС

КОРУПЦІЯ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди. [1]. За дослідженням вчених виникла із появою перших держав.[2] На території сучасної України, до утворення Київської Русі, існували такі держави чи подержавні утворення: Скіфська держава; грецькі поселення, на території Північного Причорномор'я; антський племінний союз та племінні союзи слов'янських народів (древлян, полян та інших). Всі вони мали ознаки держави: механізм влади, свою територію, наприклад.

Ця стаття присвячена висвітленню питання «корупція в Київській Русі».

Дана тема є досить актуальною зараз, адже у сучасній Україні все ще існує традиція недовіряти закону й застосовувати систему хабарництва задля вирішення певних питань. Тому варто дослідити історію появи, розвиток, корупції як державного явища на території України, щоб продовжити ефективні дії в бік викорінення цього явища на державному рівні.

Свій внесок у дослідження існування корупції на території України зробили такі науковці, як В.Кіпіані – цикл програм «Історична правда» [3], В.Цитряк – «Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та протидії йому в Україні» [6] та «Корупція та хабарництво: проблеми визначення та співвідношення понять» [2], С.Дідик – «Становлення та розвиток законодавства щодо протидії хабарництву суддів в Україні» [8] та інші.

У роки існування Київської Русі поняття «взятка» (зі староруської мови) означало періодичний збір меду. Таким методом державні чиновниками отримували свою плату не з казни, а збирали з населення. Це було прямим ха-

барництвом. Але у той час існувала європейська система кормління. [3] Спочатку кормління носило епізодичний характер. Відповідно до норм «Руської Правди», збирачі штрафу, будівельники міст і деякі інші категорії отримували з населення певне натуральне постачання. В XII — XIV століттях кормління зіграло значну роль у складанні системи місцевого управління. Князі посиляли в міста і волості бояр як намісників, а інших службовців — тіунами. Населення зобов'язувалося утримувати їх («кормити», «годувати») протягом всього періоду служби. [3]

Щороку у листопаді до сел приходили намісники, які збирали податки натурою: віск, мед та жінки, яких перепродавали до Константинополю у рабство. У той час цей державний службовець підіймав ціну на декілька відсотків, аби собі забрати частину податку. На Придніпров'ї люди доволі скептично ставилися до цього і не віддавали свої збереження продуктів вжитку, а на Галичині бояри майже грабували населення, встановлюючи величезний податок. За це Ігоровичі повісили майже 500 бояр. [3] У період татарської орди хабарництво тимчасово силовимиметодами усунув хан Батий. [4]

Слово хабар походить з арабської - вістка, новина, повідомлення. [5]. У XIII ст. хабарництво порівнювалося із пияцтвом і чаклунством. Митрополит Київський Кирило II засуджував це у своїх проповідях та закликав з хабарями боротися. [3] За часів Київської Русі існувало два види хабарництва:

1. мздоїмство - отримання винагороди за вчинення законних дій
2. лихоїмство - отримання винагороди за вчинення незаконних дій [6]

Не обходилося без корупції і у стосунках між керівниками країн. Знайшла доволі яскраві приклади:

1) Візантійський імператор надіслав Святославу подарунок - кількесот кілограмів золота, аби у 970-971 роках відбувся похід на Болгарію. Також, Святослав загинув від печенігів, яким вже інший візантійський імператор пообіцяв нагороду за голову князя. [3]

2) У 1073 році німецький імператор не підтримав Ізяслава, отримавши дарунки у вигляді золота від його суперників

3) Володимир Великий підкупив боярина-конкурента, аби бути при владі. Тоді цей боярин вбив Ярополка, брата Володимира.

4) Олег давав варягам по 300 гривень хабаря, щоб не нападали (діяло до XI ст.). Але гроші збирали саме з населення. [3]

Були в історії і випадки, коли люди були дуже незадоволені станом у країні, а саме прогресуванням корупції, як системним явищем:

1) Восени 945 року князь Ігор пішов повторно збирати данину у древлян. За своїм звичаєвим правом древляни мали вбити князя за порушення усного договору. Так і сталося. За це княгиня Ольга жорстоко помстилася племені і впровадила нові порядки збору данини: встановлювався погост (місце збору данини) та новий розмір данини. 2/3 прибутку витрачалося на обслуговування Києва, а 1/3 - на обслуговування маєтку княгині.

У Київській Русі відбулося чотири супротиву проти корупції:

I. Страйк: відбувся проти князя Ярослава при будівництві Золотих Воріт, адже він не заплатив за роботу будівельникам. Робітники не вийшли на об'єкт

II. Страйк: у 1146 році відбувся супротив передачі престолу у спадок. Люди вийшли і почали бунтувати, адже вважали, що їх прва таким чином порушували.

III. Повстання : у вересні 1068 року, після поразки на річці Альта, спалахнуло перше повстання, бо князь відмовив людям надати зброю для захиста. Тоді кияни розгромили князівський двір і вигнали Ізяслава з міста. Потім виявилось, що це була змова двох братів Ізяслава - Святослава і Всеволода, з метою захоплення влади.

IV. Повстання: відбулося після смерті Святополка, адже тоді відбулося захоплення на видобуток солі - встановлення монополії, а також встановлено спекулятивні ціни на торгівлю.[3]

Так як Київська Русь була європейською країною, що активно розвивалася, в існували такі збірки законів, впроваджені вже після прийняття християнства:

Кримінальне законодавство Київської Русі:

1) «Руська Правда» - 1019р.

- до нас дійшли такі редакції: коротка, просторова, скорочена з просторової

- існувало два види покарання за корупцію: помста та матеріальна компенсація у вигляді штрафу - за скоєний злочин можна було просто відкупитися, а сума залежала від статусу особи (80 гривень за вбивство, з яких 1 частина йшла до князя, а друга - на компенсацію)

- не передбачала покарання за хабарництво у суддів. Суди були незалежною від князя інстанцією, а судьями могли вибиратися земські люди [7]

- встановлювалося привілейоване становище державних службовців, тобто їм можна було офіційно дарувати щось цінне

- корупція допомагала формувати державний механізм

- **закону про заборону хабарництва не було**

2) Номоканони («Кормча книга»)

- виникли у Візантії в VI та VII ст.

- потрапили до Київської Русі через Болгарію із приходом християнства

- набули поширення у XIII ст.

- склалися з Еклогу (викладено 17 титулів норм кримінального права) та Прохірону [8]

- **заборони хабарництва не було**

3) Литовські статuti (які базувалися на основі «Руського Права»)

- 1566 рік - видання II Литовського статуту

- **артикул 39, розділ 3:** все потрібно судити по справедливості; хабарі заборонялися та винагорода за вирішення справ по дружбі [9]

Поширеність корупції в сучасній Україні оцінюється громадянами як надзвичайно висока: майже 88% вважає корупцію поширеним явищем, із них майже 50% опитаних зазначили, що корупція дуже поширена, а ще близько 38% погодилися із тим, що корупція загалом достатньо поширена. [10] Якщо порівнювати корупцію в Київській Русі і корупцію в сучасній Україні, то слід вказати конкретні критерії, за якими буде проведено порівняння: причини виникнення корупції, засоби здійснення корупційних дій, методи запобігання корупції на державному рівні.

1) причини виникнення корупції:

- *Київська Русь*: існування європейської системи кормління [3]; бажання отримати гроші, фактично грабуючи населення (Галичина) [3], воління домовитися з керівниками інших держав про виконання певних умов. [3]

- *Україна*: прагнення політиків і державних службовців використовувати посаду з метою особистого збагачення; відсутність щирого бажання у вищого керівництва країни боротися з корупцією; звичка населення вирішувати все за допомогою корупції; недостатній внутрішній контроль в органах влади; заплутане та недосконале законодавство (вимушеність); надмірна бюрократія; низький рівень поінформованості населення про процедури і правила в державних органах влади; відсутність чітких процедур і правил в діяльності державних установ; відсутність розуміння у громадян, що робити у випадку, коли від них вимагають хабар - дані порівняльного аналізу загальнонаціональних досліджень: 2007, 2009, 2011 та 2015, що проводив Київський міжнародний інститут соціології. [11]

Причин виникнення корупції стало набагато більше. Це пов'язано з розвитком суспільства, з розвитком його морального та культурного рівнів, які, в свою чергу, сформувалися в певних історичних умовах.

2) засоби здійснення корупційних дій:

- *Київська Русь*: мед, віск, жінки; золото; гривні. [3]
- *Україна*: майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо). [12]

Розвиток суспільства вплинув і на вибір нових засобів хабарництва: їх стало більше, кардинально змінилося ставлення людей до матеріальних цінностей з часів Київської Русі, тому саме вони і стали засобами корупційних дій в сучасній Україні.

3) методи запобігання корупції на державному рівні:

- *Київська Русь*: методів запобігання корупції на державному рівні не було, закон про корупцію на теренах України з'явився лише у 1566 році - у II Литовських статутах, але Митрополит Київський Кирило II засуджував хабарництво у своїх проповідях [3];

• *Україна*: запровадження антикорупційної реформи [13], прийняття Законів України 2014 року «Про запобігання корупції», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 - 2017 роки» та їх виконання, впровадження міжнародних актів: «Конвенції ООН проти корупції», «Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», а також Модельного кодексу поведінки державних службовців країн Ради Європи. До цього списку ще слід віднести прийняті нормативно-правові акти та накази міністерств та відомств. [14] Згідно з чинним законодавством, боротьбою з корупцією в Україні повинні займатися п'ять структур: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) та Державне бюро розслідувань (ДБР).

З 2015 року на території України діє антикорупційна реформа. За цей час був створений реєстр електронних декларацій доходів, були прийняті постанови, нормативно-правові акти щодо протидії корупції. Також, було створено п'ять структур, що займаються боротьбою з корупцією як з державним явищем (перераховані вище). Порівнюючи з періодом існування Київської Русі, можу сказати, що система методів протидії корупції удосконалилась і знову ж таки, це пов'язано з історичним розвитком суспільства.

Отже, на території сучасної України корупція як державне явище почало розвиватися за часів існування Київської Русі. Порівнюючи із сьогоднішнім, роблю висновок, що значення поняття цього державного явища майже не змінилося, а змінилися лише методи його реалізації. Також, у Київській Русі не було способів запобігання корупції на державному рівні, а зараз ми маємо цілу низку заходів, спрямованих на ефективне продовження викорінення цього явища. Без розуміння історичних витоків корупції неможливо її побороювати. Саме тому цю тему було мною досліджено.

---

1. Поняття корупції та корупційних правопорушень URL: http://new.vnrda.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2009:poniattia-koruptsii-ta-koruptsiinykh-pravoporushen&catid=56&Itemid=140

2. Цитряк В. Я. Корупція та хабарництво: проблеми визначення та співвідношення понять [Електронний ресурс] / В. Я. Цитряк // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – 2009. – № 47.

3. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: корупція в Київській Русі: <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/koruptsiya-v-ukrayini-bere-pochatok-iz-chasiv-kyivskoyi-rusi/>

4. Грушевський М.- Історія України-Руси// М. С. Грушевський ; [редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]. - Репринтне видання. - . - Київ : Наукова думка, 1991 - 2000.. - (Пам'ятки історичної думки України)

5. Порхун Т. [Електронний ресурс] / Т. Порхун // Журнал «Країна». – 23.02.2012. – №110.

6. Цитряк В.Я. Хабарництво: історико-правові аспекти соціального явища та про-

тидії йому в Україні / В.Я.Цитряк // Актуальні проблеми держави і права. Вип. 48. –2009

7. Музиченко П. П. Історія держави і права Укра-їни : навчальний посібник / П. П. Музиченко. – К.: Тов-во «Знання», КОО, 1999

8. Дідик С. Є. Становлення та розвиток законодавства щодо протидії хабарництву суддів в Україні / С. Є. Дідик // Часопис Київського університету пра-ва – 2012

9. Российское законодательство X–XX веков : в 9-ти т. – М.: Юридическая литература, 1985. – Т. 2. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства.

10. Побутова корупція: що про неї думають українці URL: <https://dif.org.ua/article/pobutova-koruptsiya-shcho-pro-nei-dumayut-ukraintsi>

11. <https://old.nazk.gov.ua>

12. Закон України «Про запобігання корупції» від 2014 р. No 1700-VII // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст.2056

13. Боротьба з корупцією URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/borotba-z-korupciyeu>

14. Перелік нормативних документів, що регламентують протидію та запобігання корупції URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/corruption/perelik-normativnix-dokumentiv-shho-reglamentuyut-protidiyu-ta-zapobigannya-korupcij.html>

Хованова Діана Олексіївна,

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Санакоев Дмитро Борисович

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансових
та стратегічних розслідувань ДДУВС

КОРУПЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЯКІ СФОРМОВАНІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Організована злочинність проникає практично у будь-яку сферу суспільного життя і буквально спустошує матеріальні, природні і навіть людські ресурси держави. Посилення міжнародних міграційних процесів, політична та соціальна нестабільність в Україні призводять до розвитку етнічної організованої злочинності.

Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України та Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у період з 2013 по 01.10.2020 року було виявлено 117 організованих груп та зло-